

قم

مهرالزمان نوبان، شهلا جواهری

قم در جنوب استان تهران و استان البرز، شمال استان اصفهان و شرق استان مرکزی و غرب استان سمنان در ایران واقع شده است. مرکز آن شهر قم است. قم ۵ بخش، ۱۰ دهستان دارد و شامل ۶ شهر و ۳۶۳ آبادی دارای سکنه است. در این گزارش بدون آنکه ادعای معرفی حتی بخش کوچکی از میراث معنوی پزشکی این منطقه را داشته باشیم به برخی جنبه‌های پزشکی سنتی آن می‌پردازیم.

دل‌درد

بیرام نخودی (beyrām): گیاهی است که از خشک آن برای رفع دل‌درد استفاده می‌شود.
بیدک (bidak): دم‌کرده برای رفع دل‌درد مفید است.

پوست بید جوشانده را، که تلخ مزه است، به بیماری که دچار دل‌درد است می‌خورانند.
عناب، پوست بید و گل‌گاوزبان را با یکدیگر جوشانده به بیماری که مبتلا به دل‌درد است می‌خورانند.
گل‌گاوزبان دم‌کرده آن برای رفع دل‌درد مفید است.

بومادران این گیاه نیز برای رفع دل‌درد و کرم معده استفاده می‌شود.

وایانه (vâyâne) یا کبلمه (kablama): نبات کوبیده سپس با آب خشک می‌خورند. مصرف آن برای رفع دل‌درد مفید است.

توکلجه (tokeja) (مودار) دم‌کرده گل این گیاه برای رفع دل‌درد استفاده می‌شود.

گز انگبین دم‌کرده را به بیماری که دچار دل‌درد است می‌خورانند.

زخم

ساریره (sâryre): سوخته را به زخم می‌چسبانند تا بهبود یابد.

سقز را بر پارچه‌ای نهاده روی زخم می‌گذاشتند تا زخم را التیام بخشد.

شکستگی

بویاخ (buyâx): علفی مشابه سماق است. آن را کوبیده با زرده تخم‌مرغ روی پارچه‌ای کشیده به روی شکستگی می‌بندند.

شیرین بیان را می‌جوشانند، شیره به‌دست‌آمده را روی پارچه‌ای نهاده بر شکستگی می‌گذاشتند. ریشه مهو (maho): را با روغن زیتون یا روغن پاک یعنی روغن گوسفندی مخلوط کرده، روی شکستگی می‌بستند.

دندان‌درد

سپر قولوق (sapar qoloq) این گیاه را دود می‌کنند تا کسی که دچار دندان‌درد است شفا یابد.

باد

گز علفی را در آب جوش حل کرده به زائو می‌خورانند. این دارو باعث رفع باد و بونه می‌شود. تخم شوید، بادیون و گزانگبین را دم‌کرده برای رفع باد به بیمار می‌خورانند. ترنجبین دم‌کرده برای رفع باد نافع است.

اسهال

سنا (sana): این گیاه مسهل است.

زنجبیل برای رفع اسهال به بچه به وی خورانده می‌شد.

مغز هسته آلبالوی خشک‌شده را با دُم خشک شده‌اش می‌جوشانند سپس با روغن بادام مخلوط کرده به جای مسهل به بیمار می‌خورانند.

سرماخوردگی

انار پوست سیاه به منظور رفع گلودرد و سرماخوردگی مزمن استفاده می‌شود.

چهارگل؛ گل بنفشه، گل بابونه، گل ختمی، و گل ناخنک را جوشانده، صاف کرده آن را با ترنجبین شیرین کرده به بیمار سرماخورده می‌خورانند.

ناراحتی‌های عصبی

گل‌گاوزبان، سنبل‌الطیب، و گزانگبین دم‌کرده را به بیمارانی که دچار بیماری اعصاب‌اند می‌خورانند.

گزانگبین و ترنجبین دم‌کرده را به بیماری که دچار بیماری اعصاب شده می‌خورانند.

درمان برفک

فلوس (flus) را جوشانده، یک نوک قاشق چای خوری از جوشانده مزبور را در دهان نوزاد می‌ریزند تا برفک و زخم‌های دهان او برطرف شود.

سررد

استخودوس دم‌کرده برای رفع سررد مفید است.

فلوس (flus) دم‌کرده برای رفع سررد مفید است.

گل‌گاوزبان دم‌کرده برای رفع سررد مفید است.

پادرد و رطوبت آن

مهو (mahu) کوبیده را به پا می‌بستند تا رطوبت آن کشیده شود.

زنجبیل برای پادرد مفید است.

تب‌گل‌ختمی برای پایین آوردن تب مفید است.

کمر درد روناس و کاسنی کوبیده را با روغن به کمر می‌بستند تا درد آن التیام یابد.

عفونت روده فلوس برای درمان عفونت روده مناسب است.

ناراحتی قلبی و تنگی نفس جوشانده گل‌گاوزبان برای ناراحتی‌های قلبی و تنگی نفس مفید است.

داروهای غیر گیاهی و خواص آن

شکستگی، دررفتگی و پیچ‌خوردگی پا

- ابتدا استخوان شکسته را جا انداخته سپس زرده تخم‌مرغ، زردچوبه، و روغن را روی پارچه آب‌ننیده‌ای قرار داده، با تخته‌ای عضو شکسته را محکم می‌بندند. از بیمار درخواست می‌شد از حرکت دادن عضو شکسته خودداری کند.

- پس از جا انداختن استخوان شکسته شَره (šare) گوسفند که همانا چربی بدن اوست (دنبه نیست) را به محل شکستگی مالیده، آن را می‌بستند.

- پس از جا انداختن عضو شکسته‌شده، محل شکستگی را با دنبه گوسفند چرب می‌کردند.
- زرده تخم‌مرغ را با پودر نخود آغشته کرده روی پارچه آب‌ننیده قرار می‌دادند. آن را به محل کوفتگی می‌بستند.

- پودر مغز گردو با کوهان شتر را برای درمان کوفتگی به کار می‌برند.
- با روغن پاک یعنی روغن گوسفندی محل دررفتگی و کوفتگی را ماساژ می‌دادند.
- زرده تخم مرغ و زردچوبه را روی پارچه آبندیده‌ای قرار داده، آن را به دور پای پیچ خورده می‌بندند تا درد التیام یابد.
- دنبه کوبیده را همراه با خرما روی پای پیچ خورده می‌بندند تا درد آن کاهش یابد.

جراحات

- اگر در سطح پوست، زخمی نمایان شود، ادرار بچه ۷ ساله را روی زخم می‌گذارند تا بهبود یابد.
- روغن عقرب (شامل عقرب کشته شده و روغن کرچک یا زیتون) را روی زخم می‌گذارند تا التیام یابد.

خروسک

- در جای مشخصی از سر چند تیغ زده می‌شود که از آن خون جاری می‌شود. به این ترتیب صدای شخص باز شده بهبود می‌یابد.

رودل

- کره و بارهنگ را با نوک قاشق چای خوری در دهان نوزاد می‌ریزند تا روی دل او پاک شود.

اشخاصی که به امور مختلف طب سنتی می‌پردازند

معالجه افراد با توجه به طب سنتی در گذشته به عهده افراد خاصی بود که حرفه آنها فقط طبابت بود. در بعضی مناطق نیز از ریش سفیدان و افراد باتجربه درباره امراض پرسش می‌شد که با تجویز داروهای سنتی که حاصل تجربیات آنان بود بیمار معالجه می‌شد. در بعضی نقاط نیز شخصی به نام دلاک اصلاح مو، دندان کشیدن، حجامت و ختنه را به عهده می‌گرفت. وی با گازانبر دندان را می‌کشید. همچنین خانم‌هایی به نام قابله محلی به مداوای بیماری‌های زنان و تسهیل زایمان می‌پرداختند. شکسته‌بند، نیز وظیفه جا انداختن و معالجه دررفتگی استخوان‌ها را به عهده داشت.